

Nagy Zita

Hogyan fest a Balaton?

*Somogyi György: Magyar tenger magyar ecsettel*¹

Legtöbbünknek megvan a maga elidegeníthetetlen Balaton-élménye, kiben lázas jelentőséggel, kiben csupán sápadtabb hegeit hagyottan, miközben lehetünk akár a tájegység otthonérzetű lakói vagy átutazó idegenei, akár rajongói vagy épp közömbösei, viszonyulásunk hozzá az egyéni és személyes nivókon túl, része egyfajta természetessé vált, ösztönös, mitöbb kihatáthatatlan kollektív kultusznak is. Ugyanis a Balaton a szerepvállalásoknak nem kisebb feladatát kapta, minthogy ikonná legyen, és ezt becsülettel teljesíti is, tiszta létezőként lüktet, és bőséggént manifesztálódik a hiányok felett. Jelképe egy népnek, megmaradt értéknek, seregnyi érzésnek és szemléletnek, hogy folyton változó varázs-víztükreiben végül önmagunkat lássuk és még többet.

Könyvében Somogyi György is ezt a bőség és jelkép-jelleget járja be, nemes navigálással kerülve el, és nem meghallva ricsaját a túliparosodott, gazdasági morajnak, egészen a Balaton lelkéig evez, és kalandos útjára kísérő elsőtisztjeként illően a művészetet hívja. Mondandójának sziporkázó tolmácsolóiaként pedig azokat a művészmestereket, akikre valaha a Balaton valósarcú mosolya vetült, akik meglátták és megragadták ezt a lelket, amely szinte önmagát festette a vászra, és gondolta bele a tinták papíron hagyott molekuláiba.

Tehetséges művészettörténészként és szerzőként, akár egy gondos, felelős kapitány, szakterületének biztos ismerőjeként, szertetekintő, ezer szemmel és áldott képzelettel figyel, minden részletet lát, és azokat összezendüléseik ívén gömbölyíti egésszé, a képzőművészetet és irodalmat egymással jó baráti, dialogikus viszonyba helyezi. A hatalmas gyűjtőtevékenységet és tapasztalatot követelő munkája után metamorfózis végül halász alakjában tűnik elő: türelmes és kitartó rátermettséggel a képek, szavak, szóképek és képszavak tengeréből fogja ki Balaton-kapásait, hogy végül partot érhessen, és hálójában szerényen meglöbögtesse a *Magyar tenger magyar ecsettel* című hiánypótló művét. Ezt a mély hagyománytisztelettel, magyarságtudattal, múltból építkező jövőreménnyel átitatott, széles tengelyű irodalmi és képzőművészeti kezek kollektívát őrző könyvet, amelynek külön éke, hogy kiadását – kifinomultan – a *Magyar Napló* jegyzi. Hiszen, ahogy a kötet is megerősíti, olyan mérhetetlen nemzeti önállósággal bíró tájegységünk ez, hogy természetesen ragyogó rangja, egyszerre emeli a Kárpátok szilaj ormaihoz és ugyanakkor belesimítja az Alföld szelíd, határtalan síkjaiába is. Jelenléte olyan erős és elemi, hogy az emberi tudat mítoszteremtő ké-

¹ *Magyar Napló*, Budapest, 2013

pességével is kezét rázva, mondák múzsája is lett, magáról a Balatonról regéje, mint az utolsó óriásról tesz említést, a könyvben található legendaillusztrációban² pedig, a tihanyi visszhang hajdan volt néma leány képében kap hamvas életet.

Elsőként – ha csak a kulcsinből is következtetünk – már a borítókép és a cím jól eltalált, összefonódó egysége eluralja intuíciónkat és előresodor: több lesz ez, mint egy jól megszerkesztett művészeti album, több lesz, mint egy hozzáértéssel kezelt, élménygazdagon és lelkiismerettel tálalt tájbemutató. Majd átszelve az oldalakat – ha csak szigorúan materiálissá borzolt perspektívából is nézzük – tartalmukban akkor is széles kategória-rendszert fedezhetünk fel; egyértelmű, hogy főleg képzőművészet és irodalom ez, de csipetnyi földrajz, történelem, kultúrtörténet, tudományos szakírás, foglalkozásismertetés, iparművészet ízesíti, de ha túl feszítjük a húrt, akár még egy apró útikönyv-jellegességgel is illelhetjük.

Kivárt türelemmel, még a könyv izgatott felütése, a laptenger sűrű, sistergő tartalmába merülése előtt, már az elő- és hátlapok is elegáns elidőzésre hívnak, konnotatív jelentésekben és utalásokban pompáznak. A borító képzőművészeti képviselője Újházy Ferenc *A Balaton lecsapolása Siófokon*³ című olajfestménye, élénk tárva nyugodt, szép zöld-kék színekben a sokvizű Balatont, és partján a trikolór magyar lobogókat. A nagyrészt tisztán horizontális és vertikális elrendezések ellentettjére épülő harmóniában megmoccannak és kitűnnek a zászlók, amelyek – a pasztellszín firmanentum nagy felületi arányainak köszönhetően – az égig érnek, délcegen magyar-érzetüket karcolva a felhőkbe és a szemlélőkbe. Emellett a jól szerkesztett irányok tekintetünket a centrumban fehéren fodrozódó, új útját szerzett vízre vezetik. A szöveggént megjelenő címnek – *Magyar tenger magyar ecsettel* – így több segítője is akad, ha a festmény szimbolikáit szavakkal olvassuk le, azokra vonatkoztatjuk: a zászló a *magyar*, a Balaton a *magyar tenger*, maga a festmény utalhat technikai eszközökre, az ecsetre, a címben jelölt „*ecsettel*” kifejezésre, tágabb értelemben a képzőművészetre, ábrázolásra. A címben találóan szusszan egy játékos intertextualitás is, Juhász Gyula *Magyar táj, magyar ecsettel* című szonettjét ismerhetjük fel, ennek írásos indoklását is olvashatjuk, rögtön a belső címdalán, Csók István *Balaton vihar*⁴ című olajfestménye alatt. Csók István zivataros Balatonjának színei szinte azonosak Újházy festékszíneivel, de azoknak sötétebb árnyalatait használja, ezekből rikít ki világítva és fenyegetően a függőleges elhelyezkedésű villám. Míg a borító Balatonja valami rendezettséget, irányítottságot, emberközelséget, illetve emberi beavatkozást jelenít meg, addig a viharos Balaton ennek ellenpontjaként érkezik vadságával, irányíthatatlanságával, kiszámíthatatlanságával, teljes természeti uralmával és erejével

² Garay János regéjének illusztrációja XX. századi képeslapról, 83. old.

³ (1863), a 64–65. oldalpárokon ismét megjelenik

⁴ a 156. oldalon ismét megjelenik

az ember felett, illetve az ember nélkül, nobilis tombolással, akár Petőfi lánctalan tenger-Tiszája.

A borítón a cím háromszor szerepel – mint ahogy a belső szövegrészek is – a magyaron kívül még német és angol nyelven szólalnak meg. Így akár a cím képzeletünkben kibővíülhet a *Magyar tenger magyar ecsettel, magyar és még két nyelven* játékos kiegészítő továbbgondolással. Mágus-magyar nyelvünk virtuóz-vizualitásban igézően lubickol a Balaton-téma, asszociációs képnyelvében piktorcodik a textus, serény, szorgalmas szavai szüntelen festenek, és mind közül a leggazdagabb kifejeződést nyújtják. Már csak a lelegején is, ismét a címnél kiköve, „tenger” szavunk is multijelentésekben pompázik, főnévi és számnévi minőségében is helytáll, végül a magyar *tenger – tenger* magyar ecsettel duplázott felépítése megidézheti a könyv temérdek képi tartalmát, ugyanúgy akár a Balaton megszámlálhatatlan arcát. Az angol fordítás is a szerző, Somogy György tollát dicséri, német értelmét pedig Gödrös Mátyás jártasságától kapja, és bár a mondandó praktikusabb, célirányosabb köntösbe bújik az említett idegen nyelveken, a fordítók kvalitását jelzi, hogy sikerrel mentenek át falatokat a magyar nyelv zengő-zamatosság impulzusából is. Különösen figyelemreméltó, hogy a zárásban egy, a teremtő- és álomnyelvezetű Weöres Sándortól kölcsönzött idézetnek, a tolmácsolás ellenére, is harsonahangot suttagó pszichéje marad.

Weöres Sándoron kívül Somogyi György még számos költőnek és írónak ad szót, hogy a Balatonról szóló sokkarú gondolataikkal, színes szövegeket vezényeljenek a festmények, képzőművészeti alkotások mellé. A teljesség igénye nélkül, hallhatjuk Juhász Gyulát, Berzsenyit, Jókait, Kosztolányit, Németh Lászlót, Nemes Nagy Ágneszt, Vajda Jánost, Pilinszkyt, Márait, de rajtuk kívül helyet kapnak még vízügyi szakírók, újságírók, külföldi utazók, orvosok, Balaton-kutatók, egyházi személyek és államfők nyilatkozatai is. A könyvbe invitált sok személy, a differenciált alkotókollektíva így olyan szóké- és képszóhullámokat ver, amelyeken szívesen sodródunk beljebb, és expresszív látomásaikon át megpillanthatjuk mi is a „színek legyezőjét”⁵ „a természet örömkönnjét”⁶, a Balatont mint millióképp variabilis tüneményt, úgy, mint már valami egyszerre önmagát jelentő és önmagán túlmutató filozófiai, metafizikai és létértelmi többletet.

A könyv képi és idézetbeli színe-java leginkább a reformkortól kezdve az 1800-as és 1900-as évtizedekből érkezik, de meglepetésként felszínre bukkannak már korai térképészeti ábrázolások is az 1500-as évekből, mint *Lázár deák térképe*⁷, ezek másikként jelenkorunk, a 2000. év körüli időszak is beférkőzik, például Bihari Puhl

⁵ Kosztolányi, 15. old.

⁶ Egry József, 106. old.

⁷ 32. old.

Andrea fiatal képzőművészetével. Így nemcsak kifejezőmódjában, de évgyűrűiben is eminens, mintegy 500 évet ölel át. A nagyszámú Balaton-ábrázolás szakrális lepelben két festményen mutatkozik: Somogyi Győző *A Balaton őrangyala*⁸ temperaképén és Barabás Miklós *Fortuna a Balaton felett*⁹ című olajfestményén. A szerencse istennőjének alakjához többféle hozzárendelés is létezik, olyan felfogásban is számon tartják, mint Fortuna Balnearis, azaz a fürdők, fürdőházak szerencséje.

A reformkor rajtoltatta Balaton-központúságot, a vidékére reflektorozott terjedő figyelmet sem kerülte el a kor nagy technikai újítása, a biedermeier nagy kegyelte, a fényérzékenység nyakon csipésével előállított fotó. A fényképészet hamar kétirányú nagyiparosa lett a Balaton-megjelenítéseknek is, egyrészt színesítette a lehetőségeit, de mennyiségénél fogva, színvonalat is halványított. Bár a volumen a minőségre rótt negatívuma inkább modern kori mozzanat, átsöpörve sokak számára a Balatont is egyfajta giccs-csillogó souvenir birodalomba. Innen szép hát a dobott mentőöv és a kimentés, a könyvben a tömegigényt kiszolgáló tárgyaknak írmagja sincs. Vannak viszont igényesen kivitelezett Balaton-ábrázolások az iparművészet területéről, mint a *Herendi porcelántál Balatonfüred látképével*¹⁰; gyakorlatias használati tárgyakon, mint az *Egymillió milpengős bankjegy Balatoni halászat*¹¹ acélmetszete, vagy játékos felületeken, mint Bihari Puhl Andrea Balaton-alakú kódarabra festett Balaton-tája, *Kövön a Balaton*¹² című munkája, illetve akár kimondottan játékra szánt tárgyakon, mint kártyalap *Tihany látképével*.¹³ A 19–20. századi hangulatra nemcsak olyan szavak nyitnak ablakot, mint például a „*velocipéd*”¹⁴, de néhány jól megválasztott, és áldással ránk maradt korabeli felvétel is időutazásra invitál. Általuk részesei leszünk, hol gondtalan fürdőzők víz-ölelte hűsölő örömeinek¹⁵, hol együtt várhatjuk a szigonyos halászokkal a megfelelő pillanatot¹⁶, vagy hallhatjuk a vadkacsavadászat puskadörrenéseit.¹⁷ Olykor együtt hajlonghatunk görnyedve a nádvágókkal¹⁸ vagy kortyolunk a szomjas ménesekkel¹⁹, máskor meg épp vízre hív a Jókai gőzös Siófokon²⁰ vagy a vidék egykor élt partlakóinak már messzi-régről itt-ragadt, némán

⁸ 104. old.

⁹ 111. old.

¹⁰ (XIX. sz. közepe), 9. old.

¹¹ (1945) Mészöly Géza: *Balatoni halásztanya* olajfestménye (1877) nyomán, 6. old.

¹² (2000), 9. old.

¹³ (1927), 9. old.

¹⁴ 8. old.

¹⁵ Sági János (1910), 8. old.

¹⁶ Sági János (1908), 26. old.

¹⁷ Sági (1908), 26. old.

¹⁸ 24. old.

¹⁹ Sági (1905 K.), 38. old.

²⁰ (1913) 69. old.

mesélő, hallgatag tekintetbe veszünk.²¹ Kiemelve a kincseket az adott éra tarisznyájából, születési koruk meghatározza az olyan képzőművészeti technikák számbeli fölényét a könyvben, mint a fametszet (pl. Morelli Gusztáv: *Sirályok*)²², olajfestmény (Mikus Gyula: *Baltoni jégvilág*)²³, rajz (Szerelmey Miklós: *Tátika*).²⁴ De ezeken kívül a skála szélesre hangolt: reklámgrafika (*Balaton-tavi Gőzhajózási Részvénytársaság plakátja*)²⁵, gouache (Boromisza Tibor: *Jeges halászat*)²⁶, szobor (Pásztor János: *A halász*)²⁷, földtani ábra, (François Beudant könyvéből a *Balaton-felvidékről*)²⁸, akvarell (Mendlik Lajos: *Tihany*)²⁹, tempera (Somogyi Győző: *Tengerkép Tihanyból*)³⁰, pasztell, (Nagy István: *Fürdőzők*)³¹ korabeli újság illusztrációk (*A Balaton lecsapolása* című festményről készült fametszet, a *Vasárnapi Újságban*)³², de még freskó is (Körösfői Kriesch Aladár: *Baltoni halászat*).³³

Ezeken pedig mind művészettörténeti műfajok egész hada vonul át, de a radikálisabb „-izmusok” helyett, egyfajta újító, ugyanakkor hagyományosabb, a destruktívizmust nélkülöző, pozitív, természeti, emberi, humanista és művészi értékeket képviselő konstruktív stílusok gárdájával. Tagjai közt van, a reformkori nemzeti festészetet lobogtatva, egy kis Barabás Miklós-féle biedermeier és szentimentalizmus (*Fortuna a Balaton felett*)³⁴, romantika (Brodzky Sándor: *Baltoni táj*)³⁵, realizmus és naturalizmus (Mészöly Géza: *Baltoni halásztanya*).³⁶ Majd pezsdítésként plein air vonul (Szinyei Merse Pál: *A Balaton a fonyódi partról*)³⁷, szecesszióval dolgozó gödöllői művésztelep (Körösfői Kriesch Aladár: *Baltoni halászat*)³⁸ csengő impresszionizmus és posztimpresszionizmus, előrevetített csipet expresszionizmussal, lágy szürrealizmussal sokasodva, műfaji vegyítéseikből kivirágozva a nagybányai festészet

²¹ Lóczy Lajos (1880 K.), 123. old.

²² (1902), 78. old.

²³ 101. old.

²⁴ (1825 K.), 55. old.

²⁵ (1896), 68. old.

²⁶ (1910 K.), 96–97. old.

²⁷ Balatonfüred, (1941), 15. old.

²⁸ (1822), 106–107. old.

²⁹ 162–163. old.

³⁰ 82–83. old.

³¹ 159. old.

³² Újházy Ferenc olajfestménye alapján, (1863./45.), 33. old.

³³ 60–61. old.

³⁴ olaj, 111. old.

³⁵ olaj, 110. old.

³⁶ olaj, 44–45. old.

³⁷ olaj, 151. old.

³⁸ 60–61. old.

(Csók István: *Szivárvány*)³⁹, az európai iskola, a KÚT és a Gresham-kör (Egry József: *Szivárvány*)⁴⁰ munkásságaiban.

Külön említést érdemel, a felsorolt stílusok közül kitűnő, üde színfolt, Somogyi Győző szürrealista, önirikusan reális, képzelettel fel- és felülvalósított tájbrázolása. Opuszainak olyan intenzív a jelenlétük, hogy jószívvel kóborgunk megteremtett álomrealizmusukban, majd az élő, valós Balaton-vidéket megpillantva is, visszatérnek szemünkbe a festmények látomásai. Négy tűzfény temperaképe (*A Kisfaludy gőzös*⁴¹, *Tengerkép Tihanyból*⁴², *A Balaton őrangyala*⁴³, *Szépkiadó*⁴⁴) eleven, tiszta festékszíneivel, mediterrán fényeivel, csontvárys hangnemével, komolyságába rejtett játékosággal, játékoságába rejtett komolysággal, víziós realizmusával, a táj iránti áhítatos csodálatával azonnal kiemelkedik és parázslék a papíron. Valóság feletti tájképeivel még Bán Magdolna *Tihany álmaimban*⁴⁵ című munkája hasonlítható, nála is a kegyes képzelet által kettőződik meg, és nyer őszintébb, emberibb és éteribb értelmet a valóság.

Bár Csontváry ecsetét inkább határokon túli provinciák szédítették, a tengerparti jelenésein (pl. *Mandulavirágzás Taorminában*⁴⁶, *Casellammare di Stabia*⁴⁷) hasonló világ él, mint Somogyi Győző képein. Témái is gyakran a vízközeli élet attribútumait üdvözlők, híres halászalakja (*Öreg halász*)⁴⁸ is párhuzamba állítható a könyvben szereplő Boromisza Tibor *Balaton-i öreg halász*⁴⁹ és Rezes Molnár Lajos *Halász*⁵⁰ festményeivel.

Bertha Bulcsu, író és publicista, a *Balaton-i évtizedek* című szociográfiájában közli, hogy „A balaton-i körkép Győrökről a legszebb. A hegy oldalából a vízre tekintve olyan panoráma tárul elénk, ami a nápolyi öböl képével vetekszik.”⁵¹ Érdekesség, hogy Somogyi Győző *Szépkiadó*⁵² műve épp a balatongyöröki kilátást, Csontváry pedig a nápolyi öbölképet láttatja a *Naplemente a nápolyi öbölben*⁵³ című munkáján, így a kijelentés igazolását két rokon lelkű műalkotás prezentálásából is kiolvashatjuk.

³⁹ olaj, 156–157. old.

⁴⁰ olaj, 158–159. old.

⁴¹ 71. old.

⁴² 82. old.

⁴³ 104. old.

⁴⁴ 119. old.

⁴⁵ (1984), 145. old.

⁴⁶ (1901), olaj, Csontváry Múzeum, Pécs; in: Romváry Ferenc: *Csontváry*, TTK Kiadó, 54. old.

⁴⁷ (1902), olaj, Csontváry Múzeum, Pécs; in: Romváry Ferenc: *Csontváry*, TTK Kiadó, 58. old.

⁴⁸ (1902 K.), olaj, Miskolci Képtár, Miskolc; in: Romváry Ferenc: *Csontváry*, TTK Kiadó, 59. old.

⁴⁹ (1950 K.), olaj, 86. old.

⁵⁰ (1954), olaj, 87. old.

⁵¹ <http://balatongyorok.hu/balatongyorok/balatongyorok-muveszei-alkotoi>

⁵² 119. old.

⁵³ (1901), olaj, magántulajdon, in: Romváry Ferenc: *Csontváry*, TTK Kiadó, 55. old.

A *Magyar tenger magyar ecsettel* első oldalainak mind szövegi, mind képi világában kapunk egy esszenciaszerű, tömörített kóstellót, majd a Balaton hullámzó jellemét, különböző megmutatkozásait, sokoldalú színeit, ügyes passzusokra tagolt adagokban és témákba csoportosítva kanalizhatjuk. Így hat fejezetből hat főkarakterét fordítja felénk a Balaton, és sorban fedezhetjük fel bennük többek közt mocsármélységét, alföldi rónaságát, elidegeníthetetlen magyarságát, harcos tengervoltát, kánaáni idill-dalát és megfoghatatlan, játszi kuszaságát. A fejezetek képi és szövegi argumentumai szépen bontják ki vezértárgyköriüket, és ütemes ritmusokkal hangsúlyozzák azt.

Vonásaiban elsőként atavisztikus Azovi-tengerségét sugározza, ősi mocsárvoltát a nádasok és füzesek tikos zizegése fabulázza, és állnak szálfán szívós halász alakjai, szigonyaikkal, mint beltengerünk rendíthetetlen Neptunusai. A vidék optikai csínyeitől babonázottan többen dicsérik mesés keletet idéző varázsvilág-voltát, amely „*úgy játszik a színnel, mint egy perzsa szőnyegszövő*”⁵⁴ A topikot erősítve, Mészöly Géza *Halásztanya*⁵⁵ festménye tiszta nyugodtságot közvetít, elhagyva a hatáselemeket, a tájból lélegezhető hangulatot keresi, ecsetkezelése laza, a színekre bízva magát, helyenként elnagyolt foltokból felépített formákkal. Megfordulnak benne barna, sárga, narancs, rezes, olajzöld, khaki, okker és szerény piros meleg színek, szözatai a natúr reflexszíneknek. Bár még a realizmus csücskén, de már az akadémizmus korlátait kifeszítve, a plein air példaértékű előfutára ez, szemlélődésünkben a rousseau-i „a tájkép lélekállapot” attitűdjét meglengetve.

A következő kikötőben már Alföld-mosolyra ölti száját a messzi selyem vízrengeteg, kedélyében ugyanúgy hol higgadt hideg, hol hirtelen haragvó harcát küzdi önmagában. Végtelen víztükrével elmegeincünkre nem mást, szabadságot képez, és a balatoni gulyák sok szarván köszön vissza a Hortobágy. Ezekhez Rubinyi Mózes találó szavai is asszisztálnak: „*a Balaton az én hazámnak, a délibábos Alföldnek vize*”⁵⁶, egyik képkövetként pedig *A fenéki gulya*⁵⁷ című olajfestmény szólal fel. Az első, de hamar felbomlott, szentendrei művésztelep megálmodójának, Boromisza Tibornak, élénkkék és zöld valór uralta alkotásán a forma- és színarányok egymásban teljesednek ki, már a posztimpresszionista és posztnagybányai festészet felé léptetve a direktívát. Az elrendezés nagy felületén figyel a kék-fehér felleget ég, alatta a címadó gulya jobbról balra vonul, szembeszéllel pedig mintha Aiolosz fújná az erőknek láthatatlan akadályát, kontraszt irányukból vibráló mozgásérzet pattan, és nekifeszült lélekkel végül magunkban is megtaláljuk a belső-külső ellentétek egyensúlyát.

Távolabb a Balaton vakítóan, mint nemzeti ékszer villószik a magyar szellem ujján,

⁵⁴ Cs. Szabó László, 14. old.

⁵⁵ (1877), 18–19. old.

⁵⁶ 37. old.

⁵⁷ 48–49. old.

Schöpflin Aladár káprázatában pedig vitathatatlanul a „magyar tó... benne a magyar lélek”⁵⁸ igazságaként funkcionál. Elodázhatatlan hungarikumságát igazolón, magyar vize freskóképében párásítja az Országház Vadásztermét. Körösfői Kriesch Aladár *Baltoni Halászat*⁵⁹ című falfestménye szecessziómodorban, többalakos mozgalmasságával, szertelen lendületével, velős lokálszíneivel, megnyúlt formáival, allegorizálja a 15. századi balatoni zsánerképet, a mindennapok tusáját a mindennapokért, és jelenné ragozza múltunkat.

A következő mólóhoz érve, vize piros-fehér-zöld nemzetszínek mellett, azúrként is dicsekszik, és áradó, apadó, dagadó szeszélyeivel tör tenger titulusra, talán azért is, hogy „az elveszett magyar tengert [az Adriait] pótolja.”⁶⁰ Hullámaival hegyesen, sötét- és acélkék keménységgel fodrozódik tüzes tengertermészetében Than László *A második magyar tenger fürdőház Siófokon*⁶¹ gouache művén. A sűrített akvarellfesték színátmeneteivel elért rohanó, fürge mozgalmasság képzetétől szinte tapintjuk bőrkön a hűvös, nedves szelét, és halljuk, ahogy a víz süvítve szlalomozik a fürdőház tartócölöpei közt, amelynek bordáin csattannak vízkészütései. Parttalan tombolása lenyűgöző és tekintélyparancsoló, a fürdőház – akár csak mi magunk – csupán erejének egy viszonyítási pontja, tehetetlen eszköze, mindent győző diadalán ámulunk és többé már nem kérdés, hogy több, mint tó. De ismerjük, tudjuk, megnyugszik és elcsendesedik, vizét újból fürdőzők népesítik be majd. Sokrétű habitusaiban közel érezhetjük magunkhoz, érzékeny változékonyságai, önálló függetlensége, nyughatatlan akarata, törekvő tevékenységei és bölcs békéje is emberívású.

Utolsó előtti megnyilatkozásában édes édent játszik a Balaton-part, őrzi ősi korok, régtörténelmek lépteit, egyszerre fuzionál elegybe az emberiséggel, és válik ki belőle. A víz mint őselem létezett már előttünk, és létezik majd utánunk is, átutazói lehetünk csak végtelenségének. Csipkepartjáról is a tántoríthatatlanság övezi, szigorú sziklás, szakadékos tájak, erélyesen heroikus várak és komor romok kacagják ki csörgő időláncaikat. Messze pásztáznak a pemzlik is, és panorámaképekkel a kilátást köszöntik, megpihennek eldorádó-vidékében, amelyben transzparens derüként bujdosik a Balaton, ez „a legtisztább szem, mely valaha az egekbe tekintett.”⁶² Légnek, tűznek, földnek, víznek összetartozásából Brodszky Sándor kis, párbeszédés színfelületekből felépülő kompozíciót alkotott *Naplemente*⁶³ címmel. Romantikus hatással bővült impresszionista technika jellemzi, bízik a kiegészítő színpárok kölcsönhatásában, az élénk, telített narancs alatt, hátul csillan mélykéken a Balaton, hogy a

⁵⁸ 57. old.

⁵⁹ 60–61. old.

⁶⁰ 78. old.

⁶¹ (1890 K.), 79. old.

⁶² Vörösmarty, 106. old.

⁶³ olaj, 135. old.

fellegek szürkeségét egymás komplementerségéből nyerjük. Sziklavidékének látszólagos kietlensége is tökéletes teljességet aposztrofál az emberben, a magánytájban megtalált belső béke ünnepe ez.

Talán legelemibb a fináléfejezet, a záróakkord zúgó hangulatforratagával tör ránk. Benne a maradandóság és az állandóság ellenértékeként a változás, a tűnékenység, a benyomások csörtetnek előre. Tájai ráncaiba belegyűrődik az ember, vagy teljesen el is illan, de jelenlét-nélküliségében nem feleslegessé, hanem megsejtett érzéssé lesz, a táj és az ember egységesített lélekállapotának palettáján. A fejezet képein a víz közvetlen közelre hozott áttekinthetlensége és állandó átalakulása lesz úrrá, de a zendülő csupa-víz felületekre az ember saját lelkületének érzete cseppen, világalakító önkedélyének megfelelően. Színes-fényes sebességgel suhannak az impressziók szabad törvényei, elsodorva mindent, teretlen és időtlen absztrakcióiban csak a hangulat marad, a benne hullámzó örök mozdulat és a belénk vésődött pillanat. Weöres szavaival „*fénybe mossa termetét / aztán elolvad az ember.*”⁶⁴ Egrý Delelő⁶⁵ című lendület-itatta pasztelljén is fény és szín kergetőzik a meleg-árnyalatok barna, okker, zöld, narancs és citrom harmóniájában, köztük a változó fények fehéren sikítanak, és mi, akár a festmény foltembere, átlendülünk áramlásaiba.

És áramlunk tovább a könyv érzeinkbe égő hangján is, robbanó vizualitásával, festő ecetszavaival, szemet és értelmet legyez kényeztetéssel, de mindezek felett, megkondít valami lényegit, a megfogható dolgokon túl, érzelmünket hívja ki, alapjainkba férkőzik egészen, „*mintha a mezítlábas tenger bolyongana a lapjaiban.*”⁶⁶ Írtak és nyilatkoztak már a Balatonról sokszor, sokat és rengetegen, fognak is még, de ekvivalens, álmos vizeiken túl örvénylik ez a kiadás, már távolról elragad, és engednünk kell vonzásának. Kedvesen kéri, hogy ne csak a felszínén ússzunk, de merüljünk el laptengerében, képtengerében, szótengerében majd hagyjuk, hogy a megjelenített művészetből nyert értelem- és érzésvilággal gazdagabban, hátunkon, mint meditáló, gondtalan vidrát, ringasson tovább. Ereje új megközelítéséből, egyediségéből, természetességéből, hitelességéből csap föl, és a szerző személyéből, kiben megannyi kép és kifejezés lakik, kiben otthonra talált még otthona is, a balatoni táj. A szilárd-szövetű szeretettel csodált vidéket, amit könyvébe féltőn, óvva helyez, nem megismerttet, hanem megéreztet, nemcsak információt, de hangulatot kínál, és ezeken túl a legfontosabbat: visszaadja elkendőzött büszkeségét a Balatonnak, hogy – félrerántva a takaró turizmus-függőnyt, – ismét az igaz jellemtáncát járó szabad víztömeg válthassa ki tiszteletünket.

⁶⁴ Weöres: *Egrý József*, 153. old.

⁶⁵ 153. old.

⁶⁶ változat a könyvben lévő Pilinszky Impromptu idézet eredetijére: „mintha a mezítlábas tenger bolyongana a falaikban”, 79. old.